

[Filosofie nepředmětnosti] [2004]

01

Buber je významným představitelem personalismu, jak se prosadil v evropském myšlení na přelomu 19. a 20. století zejména pod vlivem dánského myslitele Søren Kierkegaarda a jeho pojetí „existence“. Personalistický důraz na to, že osoba není věc, je naprosto oprávněný, ale je většinou pojat poněkud úzce. Chápání skutečností jako pouze věcných je vlastně potvrzeno a výhrada výjimky, jíž je člověk, je zdůraznění anomálie. Toto úzké vymezení bylo v dalším vývoji překánáváno jen obtížně, a pokud přece, stalo se tak ne dost systémově. Výjimku představuje německý málo známý filosof a psycholog William Stern a později především pozoruhodný mnohostranný francouzský myslitel Pierre Teilhard de Chardin. Ale ve všeobecném povědomí se základní myšlenka už docela slušně zakotvena.

02

Vyložím hlavní problém co nejjednodušeji. Ještě Descartes definoval člověka jako „myslící věc“ (res cogitans). Dnes už všichni víme, že pohled na člověka jako na věc je nejen degradující, ale přímo zločinný. Stále živější je však povědomí, že ani zvíře nebo pták nemohou být chápáni jako pouhé „věci“ (odtud protesty proti „nelidskému“ zacházení se zvířaty na jatkách, ve velkochovech drůbež atd. ; už nemáme rády, když se mluví o výrobě vajec nebo mléka či masa apod.). V obecném povědomí to je všechno jen značně neujasněné, a větší jasno nemají ani „zelení“ a

vůbec přátelé přírody. Nicméně cosi nového se probouzí a představuje tak výzvu k důkladnějšímu promyšlení a domyšlení. Dělení na živé bytosti a neživé „věci“ nestačí, protože je polovičaté a nesystémové, což stále umožňuje všelijaké recidívy zejména ze strany fundamentalistických přírodovědců.

03

První, pokud vím, se pokusil prolomit svou koncepcí hranici mezi živým a neživým (a vést tedy novou hranici jinudy) výše jmenovaný William Stern, jehož kniha (zatím jen 1. svazek, vyšel v prvních letech 20. století) nesla významný titul: „Person und Sache“, osoba a věc; v podtitulu se také objevil termín „personalismus“. Pod pojem „Person“ ovšem Stern zahrnuje nejen živé bytosti, ale třeba také atomy. Nedovedu posoudit, zda na toto pojetí navázal později Teilhard vědomě nebo nevědomě, ale jeho koncept je podobný: nemluví sice o „osobě“, ale mluví o „přirozené jednotce“ (unité naturelle), a za takovou přirozenou jednotku považuje i molekulu a atom. Na rozdíl od pouhých věcí, které jsou jen hromadami, jde tu o vnitřně integrované celky. Adjektivum „přirozený“ je zřejmě jednak vymezením proti jednotkám umělým, které jsou výtvozem lidským, jednak proti „přirozeným nejednotám“, totiž hromadám, které se nám *jeví* jako pohromadě držící věci (tedy nikoli pouhé „hromady“), ale přesto nemají žádné nitro (le dedans), nýbrž pouhý vnějšek (le dehors).

04

Bylo by jistě chybou, kdybychom ještě nezmínili ještě jednu významnou okolnost, totiž že základní

myšlenka je velmi stará, a že stejně stará je i tradice tuto myšlenku neuznávající a principiálně ji odmítající. Na jedné straně najdeme už u Hérakleita zdůraznění význam LOGU.